

den runristade sländtrissan

av DAN CARLSSON

Under sommaren har den sista fältarbetsäsongen genomförts inom ramen för projektet *Den gotländska gården*. Årets undersökning rörde gården Ire i Hangvar socken på norra Gotland. Ur äldre kartor visste vi att gården var flyttad någon gång under loppet av 1700-talet från den plats den hade år 1695 när den äldsta kartan över gården upprättades. Undersökningarna syftade till att få ett grepp om när gården etablerades på platsen och genomfördes som en fältkurs via Folkhögskolan i Fårösund.

Undersökningarna pågick under fyra veckor i juli och totalt deltog närmare 50 personer under kortare eller längre tid och den yta vi kom att undersöka rörde sig om ca 100 m².

Resultatet av utgrävningarna gav vid handen att gården har funnits på platsen sedan 1000-talet och fram till cirka 1700, speglat i ett rikt fyndmaterial i form av mynt (25 stycken med datering från cirka 1050 fram till 1671), keramik, nycklar, pärlor etc. De konkreta lämningarna av bebyggelsen utgjordes framför allt av stolphål, men också fyra helt runda lerbottnar, varierande i storlek mellan 0,8 till 1,2 meter.

Ett av de fascinerande fynden från årets undersökningar är en sländtrissa i bly, ett i och för sig knappast märkvärdigt fynd sett från den gotländska horisonten. Men sländtrissan är dekorerad med runor, vilka synbarligen har ristats in i gjutformen, vilket är mycket ovanligt.

Arkeologen och runforskaren Thorgunn Snædal har tolkat runorna och konstaterar att det uppenbarligen är ett så kallat syllabarium, d.v.s. en stavelsesekvens för läsundervisning. På trissan står *fu fo fa fi fe*. Alla runorna är tydliga. Sekvensen handlar om den första runan i runraden och stavelserna kommer i samma ordning som på en trätrissa med stavelsesekvenser som påträffats i Sigtuna

Sländtrissan i bly med gjutna runor. Inskriften tyds: fu fo fa fi fe, och är uppenbarligen ett s.k. syllabarium, d.v.s. en stavelsesekvens för läsundervisning.

Profilen visar de tre horisonter som fanns på platsen. Överst ett kulturlager från sen vikingatid-medeltid med ett kraftigt stolphål med delvis bevarade rester. Stolphålet är nedgrävt i ett markant flygandslager. Därunder ett kraftigt mörkfärgat kulturlager innehållande en del ben och keramik från äldre järnålder.

foto: Dan Carlsson

år 2000 och i lager som dateras till 1000-talets första decennier.

Det finns, såvitt bekant, endast en sländtrissa tidigare från Gotland med runor, även den i bly. Den är från Valla i Rute socken. Den har dock runorna ristade med en kniv. På den står det sannolikt *Rotrud(?)*, troligen ett kvinnonamn.

Det senvikingatida och medeltida kulturlagret var tämligen distinkt, och vilade på ett upp till 0,3 meter tjockt flygsandslager. Under detta sandlager framkom ställvis ett mycket kraftigt och sotigt kulturlager med en större central hård och stora mängder av grov, svart keramik och en del ben. En kol 14-datering av lagret visar på att det hör hemma i tiden runt Kristi födelse. Området omedelbart norr om, beläget ut mot havet, utgörs av kraftiga sandvallar och det är tydligt att boplatzen

ödelagts genom sandflykt. Förmodligen flyttade man boendet ungefär 500 meter längre mot sydväst där idag resterna av en äldre järnåldersgård (stengrunds gård) är belägen. Att reda ut den totala historien i området låter sig inte göras på de begränsade undersökningar som genomförts, men man kan notera att vi intill järnåldersgården påträffade en romersk denar och i åkern 40 meter söder om vår undersökning ett fragment av ett arabiskt mynt och delar av vikingatida smycken från 900-talet. Troligen skall man se området som **bebyggt** kontinuerligt från den äldre järnåldern fram till 1700-talet med vissa omflyttningar av bebyggelsen.

Dan Carlsson är docent i kulturgeografi och har lett en rad arkeologiska undersökningar på Gotland.